

ПЕДАГОГІЧНІ МОДЕЛІ БАГАТОРІВНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Гордієнко Т. В.

У статті наводяться приклади моделей педагогічної освіти країн Європи та світу та пропонується авторська модель формування педагогічної майстерності в системі багаторівневої підготовки.

Ключові слова: модель, багаторівнева педагогічна підготовка, педагогічна майстерність.

В статтє приводятся примеры моделей педагогического образования стран Европы и мира и предлагается авторская модель формирования педагогического мастерства в системе многоуровневой подготовки.

Ключевые слова: модель, многоуровневая педагогическая подготовка, педагогическое мастерство.

The article describes models of pedagogical education in European and other countries and offers the author's model of pedagogical prowess formation in the system of multilevel training.

Key words: model, multilevel teacher education, pedagogical prowess.

Моделювання є обов'язковою частиною досліджень і розробок, невід'ємною частиною нашого життя. Одні і ті ж явища або системи можуть мати багато різних видів моделей. Як наслідок, існує багато назв моделей, більшість з яких відображає вирішення певної конкретної задачі.

Щодо моделей багаторівневої вищої освіти, то з точки зору *подібності та різноманітності* виділяють *унітарні та бінарні* моделі, причому бінарна модель багаторівневої вищої освіти характеризується співіснуванням університетського сектора зі спеціалізованими вищими закладами освіти, а унітарна модель уявляється як мережа університетів з незначною часткою інших вищих закладів освіти.

Л. Пуховська визначає такі спільні фактори даного явища: на моделі педагогічної освіти та національні системи впливають історичні, політичні та соціальні фактори; педагогічна освіта та її головні інституції відбивають особливості культурно-національних традицій, переконань та поглядів щодо вчителя, його статусу, ролі, компетентності та професійних функцій; реформування педагогічної освіти в країнах Західної Європи останніми десятиріччями значною мірою визначаються сучасними міжнародними педагогічними ідеями професіоналізації, інтеграції та універсалізації [4, с. 253].

Враховуючи вказані фактори, дослідники виділяють ще чотири моделі за ознакою *умов для їх реалізації: основна, додаткова, паралельна та індивідуальна*.

В Англії та Ізраїлі провідною є *основна* модель, та призначена вона для тих, хто має базову вищу освіту чи диплом молодшого фахівця, бакалавра педагогіки [1, с. 83].

Додаткова модель підготовки вчителів застосовується у Німеччині. Її суть полягає в тому, що студент, завершуючи спеціальну педагогічну освіту і здобуваючи кваліфікацію "вчитель-предметник", може протягом одного року отримати другу спеціальність (практичного психолога, соціального педагога, викладача-дослідника тощо) або кваліфікацію з подвійної спеціальності (викладач математики і фізики, викладач біології та хімії).

Паралельна модель застосовується у Франції, Англії, США та Японії. Після трирічного вивчення основних дисциплін на одному з факультетів гуманітарних, природничих чи соціальних наук, одночасно зі спеціальними предметами, студенти починають прослуховувати курси психолого-педагогічного циклу, проходять педагогічну практику.

Індивідуальна ж модель навчання дозволяє студентам на початку навчання визначитися з навчальними курсами, вивчення яких дасть можливість набрати необхідну кількість залікових балів і отримати педагогічну кваліфікацію.

Зазначені чотири моделі застосовуються в навчальних закладах України. Узагальнену модель вищої педагогічної освіти розробила Л. Коваль [3]. Її модель було визнано міжнародними експертами як оптимальну в умовах перехідного українського суспільства.

Розвиток університетів як осередків безперервної підготовки педагогічних працівників пов'язаний з особливостями розвитку двох моделей вищої освіти: *диверсифікаційної та інтеграційної*. Диверсифікаційна модель передбачає інститутське спеціалізоване навчання, а інтеграційна – навчання в університетах з дослідницькою діяльністю та в педагогічних університетах з науково-методичною спрямованістю.

Структурні модифікації сучасної європейської педагогічної освіти і сьогодні відчувають на собі значний вплив двох традицій моделювання багаторівневої підготовки вчителів. Перша – це традиції *семінаристської* педагогічної освіти для вчителів початкової школи, яка наголошує на практичній професійній підготовці майбутнього вчителя, навчальній практиці, методиці. Головною метою такої підготовки є оволодіння майбутніми вчителями необхідними базовими вміннями викладання.

Академічна підготовка вчителів середньої школи абсолютизує теоретичне наукове знання та вивчення академічних дисциплін, нехтуючи при цьому важливість педагогічної теорії, методики, навчальної практики. Таку підготовку вчителів традиційно здійснюють університети, пропонуючи велику кількість організаційних моделей.

З педагогічними реформами 60-х та 80-х рр. на педагогічну освіту значний вплив почали чинити ідеї інтеграції, професіоналізації, універсалізації тощо. Ставши офіційною політикою в галузі освіти на європейському континенті, ідея інтеграції активно виявляє себе і на професійно-педагогічному рівні.

Також активно функціонують паралельна, інтегрована та послідовна моделі педагогічної освіти, які виділяються за характеристикою структурної побудови навчальної програми підготовки вчителів та за взаємозв'язком, і взаємопов'язаність її складових елементів, а саме: загальної освіти, спеціальної й психолого-педагогічної підготовки та педагогічної практики.

У сучасному освітньому просторі також функціонують так звані *однофазова* та *двофазова* моделі базової підготовки вчителів, принципові відмінності між якими полягають в тому що, в першій успішне завершення базової підготовки дозволяє одразу отримати педагогічну посаду, а в другій теоретична підготовка майбутніх учителів, або перша фаза, зосереджується у вищому навчальному закладі, а практична підготовка, або друга фаза, переноситься в школу та спеціальні регіональні центри.

Описані класифікації моделей педагогічної освіти охоплюють так звані "еталонні" країни. Найближчі наші сусіди – Росія та Білорусія – також перебувають у стані пошуку оптимальних моделей багаторівневої освіти вчителів.

Науковець Ю. В. Сухарніков виділяє як основну стратегічну мету освіти "випереджальну" підготовку фахівців для виробництва майбутнього. А тому країна, яка розвивається, може зустрітися з великими труднощами, якщо вона буде сліпо наслідувати форми та традиції, властиві системам освіти промислово розвинених країн, адже фінансові можливості держави дуже обмежені [5, с. 33].

У Законі України "Про освіту" запроваджено багаторівневу підготовку, яка має сприяти доступності всіх видів педагогічної освіти і створити умови для повного задоволення потреб кожної особистості. Це розширює можливості для індивідуального вибору змісту і методів навчання з врахуванням власних інтересів [2].

На основі теоретичного аналізу наукової літератури та на основі психолого-педагогічної теорії та практики формування педагогічної майстерності в навчально-виховному процесі педагогічного закладу освіти було розроблено педагогічну модель формування педагогічної майстерності у майбутніх учителів у системі багаторівневої професійної підготовки (рис. 1). Розроблена нами модель має всі основні властивості системи: цілеспрямованість, цілісність, структурованість, взаємозумовленість та взаємозалежність. Виходячи з того, що модель дозволяє перевірити гіпотетичне припущення про той чи інший об'єкт, явище, процес та передбачає визначення напрямку діяльності для досягнення мети, розроблена нами модель спрямована на вдосконалення навчально-виховного процесу відповідно до завдань формування педагогічної майстерності.

Одним із структурних елементів нашої моделі є *мета* – формування педагогічної майстерності майбутніх учителів. *Педагогічна модель* формування педагогічної майстерності майбутніх учителів включає: *педагогічні умови* (зовнішні: усвідомлення студентами поняття, сутності й елементів педагогічної майстерності; дотримання орієнтирів особистісно орієнтованого формування педагогічної майстерності; забезпечення педагогічно доцільної відповідності теоретичної і практичної підготовки майбутніх учителів; моніторинговий контроль засвоєння студентами нових знань і умінь; внутрішні: мотиваційні, перцептивні, креативні; *принципи* (науковості; систематичності й послідовності; зв'язку навчання з життям; єдності теорії та практики; традиційності й новаторства; педагогічного оптимізму); у моделі закладено теоретичний та технологічний базис формування педагогічної майстерності майбутніх вчителів: *форми, методи і прийоми та етапи*. Очікуваним результатом визначено сформованість педагогічної майстерності майбутнього вчителя та його готовність до педагогічної діяльності.

Розроблена модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів дає можливість спроектувати, віднайти та структурувати зміст навчального матеріалу для формування педагогічної майстерності майбутніх учителів, систематизувати і пояснити факти та ситуації, що виникають у процесі формування педагогічної майстерності, створити умови для особистісного розвитку майбутніх учителів.

Розроблена педагогічна модель формування педагогічної майстерності передбачає динамічний характер і має тенденцію до вдосконалення залежно від набуття студентом унікального, самобутнього і самоцінного суб'єктного досвіду і заданого досвіду виконання професійної діяльності. Тому при конструюванні процесу формування педагогічної майстерності велике значення має вибір засобів (особистісно орієнтованих технологій, інноваційних методів, які викликали у студентів не лише пізнавальний, а й професійний інтерес до педагогічної діяльності, впливали на емоції, почуття, волю й мотиви поведінки студентів, забезпечували відповідність теоретичної і практичної підготовки).

Отже, процес формування педагогічної майстерності в системі багаторівневої підготовки нами визначається як цілісна, спеціально організована, теоретична і практична, аудиторна і позааудиторна суб'єкт-суб'єктна взаємодія викладачів і студентів, спрямована на формування у майбутніх учителів педагогічної майстерності, що забезпечується на основі єдності наступних *етапів*:

I. Мотиваційно-пізнавальний етап – пропедевтичний за своїм характером, охоплював I–II курси навчання студентів у ВНЗ. Назва етапу обумовлена тим, що для успішного формування педагогічної майстерності необхідно, крім навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка передбачає засвоєння знань про способи педагогічної взаємодії, ще й внутрішнє прагнення до педагогічної діяльності, а саме: професійно-ціннісні мотиви, стійкий особистий інтерес до її виконання та аналізу досягнутих результатів.

II. Тренувально-виконавчий етап тривав протягом III–IV курсів (бакалаврська підготовка) і ґрунтувався на положенні про те, що педагогічна майстерність виявляється в діяльності, яка потребує цієї майстерності. Тому процес засвоєння студентами знань під час аудиторних занять доповнювався практичною тренувально-виконавчою діяльністю майбутніх учителів.

III. Рефлексивно-творчий етап охоплював навчання студентів на V курсі, підготовку спеціалістів. Його назва обумовлюється тим, що на даному етапі відбувається рефлексивне ставлення студентів до процесу і результатів власної педагогічної діяльності, що виступає істотною умовою формування майстерності.

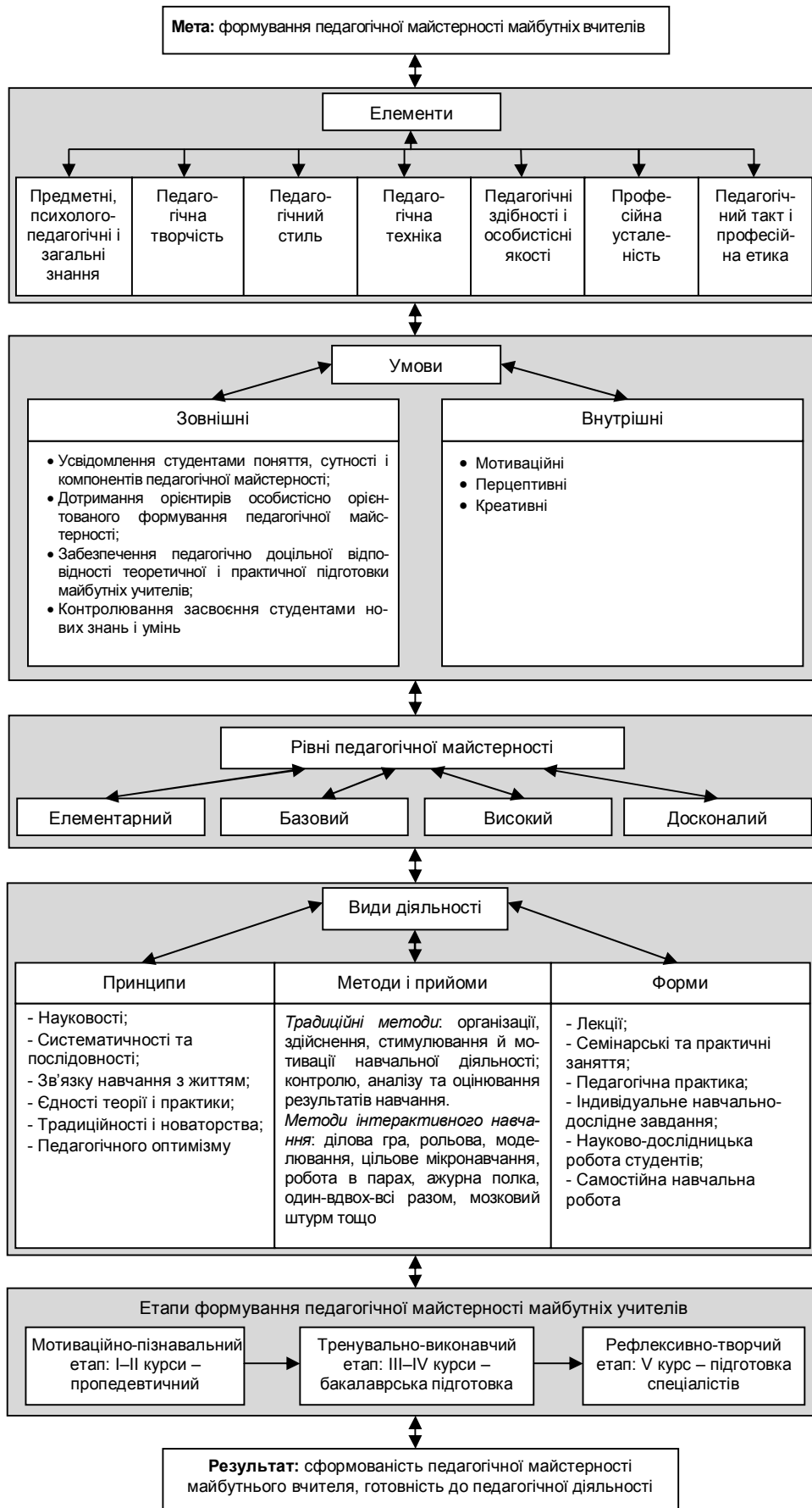

Рис. 1. Модель формування педагогічної майстерності майбутніх учителів у системі багаторівневої підготовки

Етапи обґрунтовані на основі розроблених критеріїв та показників: ступінь багаторівневої підготовки вчителя; рівень оволодіння педагогічною майстерністю. Оскільки педагогічна майстерність формується на кожному визначеному етапі, то від етапу до етапу ускладнювалася мета і відповідно добиралися особистісно орієнтовані технології, інноваційні методи. Розуміння викладачами ВНЗ, шкільними керів-

никами практики, студентами мети і змісту діяльності з формування педагогічної майстерності надавало навчально-виховній роботі усвідомлений характер і допомагало майбутнім учителям на кожному етапі досягти істотних результатів в оволодінні нею.

Література

1. Барбарига А. А. Британские университеты : учеб. пособие / А. А. Барбарига, Н. В. Федорова. – М. : Высшая школа, 1979. – 127 с.
2. Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР "Про освіту": Закон України // Закони України / ред. кол. В. Ф. Опришко. – К. : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 1997. Т. 10. – 1997. – С. 168–192.
3. Коваль Л. Г. Зміст педагогічної освіти в Київському університеті ім. Т. Г. Шевченка / Л. Г. Коваль // Вісник Київського університету. – К., 1995. – Вип. 1. – С. 161–168.
4. Пуховська Л. П. Підходи до організації багаторівневої системи вищої освіти в зарубіжних країнах / Л. П. Пуховська // Проблеми багаторівневої вищої технічної освіти : тези доп. Міжнарод. наук.-метод. конф. / В. І. Шеховцов (ред.). – К., 1993. – С. 252–254.
5. Сухарніков Ю. В. Концептуальна модель реформи вищої школи України / Ю. В. Сухарніков // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку: матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф. / В. П. Андрущенко (ред.). – К., 1996. Ч. 2. – 1996. – С. 31–35.